

latus Bryol. eur. Trencsén-Teplíc. 57. *A. viliculosus* L. Tisza-Alpár. Trencsén-Teplíc, Árva-Váralja, Fruskagóra (Čerevič).

XVIII. Fam. Hypnaceae.

58. *Isothecium myurum* (P o l l i c h.) Soborsin, Árva-Váralja, Fruskagóra (Čerevič, Beocsin). 59. *Homalothecium Philippcanum* (S p r u c e.) Trencsén-Teplíc. 60. *Pylaisia polyantha* (S c h r e b.) Soborsin, Tisza-Alpár. Trencsén-Teplíc, Árva-Váralja, Fruskagóra (Čerevič). 61. *Brachythecium populenum* (H e d w.) Budapest (Farkasvölgy), Kriván-Fátá. 62. *B. salebrosum* (H o f f m.) Visegrád, Tisza-Alpar, Fruskagóra. 63. *Camptothecium lutescens* (H u d s.) Budapest (Aquincum), Beezkó, Trencsén-Teplíc, Árva-Váralja, Újfutak. 64. *Eurhynchium striatum* (S c h r e b.) Árva-Váralja, Polhora. 65. *E. praelongum* (L.) Budapest (Aquincum), Visegrád. 66. *E. ciassinervium* (T a y l.) Visegrád. 67. *E. velutinoides* B r u c h. Fruskagóra (Čerevič). 68. *E. Swartzii* (T u r n.) Fruskagóra (Beocsin). 69. *Plagiothecium denticulatum* (L.) Fruskagóra (Čerevič). 70. *P. undulatum* (L.) Kriván-Fátá. 71. *Amblystegium riparium* (L.) Újfutak. 72. *A. serpens* (L.) Tisza-Alpar, Trencsén-Teplíc, Fruskagóra (Čerevič erdő). 73. *A. varium* (H e d w.) Fruskagóra (Beocsin). 74. *A. filicinum* ?) *gracilescens*. Fruskagóra (Čerevič) 75. *A. filicinum* (L.) Trencsén-Teplíc, Fruskagóra (Čerevič). 76. *A. fallax* (B r i d.) Fruskagóra (Čerevič). 77. *A. confervoides* (B r i d.) Trencsén-Teplíc. 78. *A. Juratzkanum* S c h i m p. Fruskagóra (Čerevič, Beocsin). 79. *A. irriguum* (W i l s.) Fruskagóra (Beocsin). 80. *A. subtile* (H e d w.) Árva-Váralja. 81. *Hylocomium splendens* (H e d w.) Budapest (Aquincum). Trencsén-Teplíc, Kriván-Fátá, Polhora, Babjagúra. 82. *H. triquetrum* (L.) Trencsén-Teplíc, Rajecz-Teplíc, Kriván-Fátá, Árva-Váralja, Soborsin, Fruskagóra (Beocsin). 83. *H. Schreberi* (W i l l d.) Polhora. 84. *Hypnum cupressiforme* L. Trencsén-Teplíc, Beezko, Kriván-Fátá, Árva-Váralja, Tisza-Alpár, Fruskagóra (Beocsin, Čerevič). 85. *H. Sommerfeldii* M y r i n. Visegrád. 86. *Hypnum incurvatum* S c h r a d. Soborsin. 87. *H. cuspidatum* L. Szulyó.

(Dolgozat a Paedagogium biológiai laboratóriumából.)

IRODALMI ISMERTETŐ.

Nadányi kertész-könyve. A nagyenyedi Bethlen-kollégium könyvtárában ismerkedtem meg egy régi magyar növényteni munkával, a melyről irodalmunk története csak bibliographiai szempontból vett tudomást. Ez N a d á n y i kertész-könyve.

Nyomatása történetét Szabó Károly írta meg a Régi Magyar Könyvtárban, a mely szerint a fejedelem-asszony ívenként 3 forintot fizetett a nyomásznak; 75 példány készült, a melyből ma négy ép van meg.

Nadányi János nem annyira tudományos érdemei, mint inkább fejedelmi összeköttetései révén jutott be a kollégium logika-theologiai tanszékére, a melyet 1666 tól 1678-ig töltött be. A maga korában tudományos

hirű ember lehetett. De maga is bevallja, hogy természetrajzi téren nem tartja magát szakembernek. Irt jogi és történeti munkákat és mikor az alkalom úgy kívánta, fordított orvosi és kertészeti növénytant. Színnyei azt állítja a Magyar Irók-ban, hogy Apatzai Cséri János híres Encyclopaediájának is Nadányi írta volna a botanikai részét, de ezt a fent említett körülményeknél fogva nem tartom valószínűnek. Mint tanarról annyit tud a hagyomány, hogy tanítványaival banni nem tudó, erőszakos ember volt, a ki ellen sok a panasz és utóljára is az ifjúság és tanártársai viselkedése annyira megnehezítette helyzetét, hogy fejedelmi összeköttetései sem tarthatták tovább tanszékében.

Mizald-fordítása a mai tudományosság merlegén talán értéktelennek bizonyulna. De nyelvezete, szerkezete és tartalma mindenesetre megérdemli, hogy végiglapozza az, a ki Nadányi korának irodalmi és tudományos viszonyai és a magyar botanika multja iránt érdeklődik.

Tartalma, mint az alábbi kivonatból látható, elég változatos. Nyelvezete nehézkes, gyakorlatlan, de nyelvtörténeti szempontból becses anyagot nyújthatnak növénynevei: istenfája, articsóka, nadalyfű, naszpolya, napraforgófű stb.

Az előszóban elmondja, hogy Apaffy Mihály feleségének, Bornemisza Anna fejedelemasszonynak parancsára fordította négy hónap alatt Mizald könyvét, a mely orvosi tartalmánál fogva nagyon hasznosnak ígérkezett. Mivel az mi Országunkban Orvos Doctorok és Patikák nem igen vadnak.

Az eredeti mű írója Mizald A., a XVI. században híres párisi orvos volt, a kit kartársai francia Aesculapiusnak neveztek. Nagyon sok csillagászati és kertészeti munkát írt latinul es francziául. Meghalt 1578-ban.

Mizald-fordításunk teljes ezíme a következő:

Kerti dolgoknak lejárása.

Negy könyvekben rendesen befoglaltatott:

Melleyek közzül az első a'

Kerteknek

Gondviselését, ékesítését es sok rend-béli titkait mutattya meg; a' második az öltásnak mesterségit adgya előnkbe; az harmadik kerti holmiknek orvos hasznait rendre írja ki; a' negyedik a' kerti holmiknek, parajoknak, gyöke-
reknek, gyümölcsöknek, szőlőknek, bornak es husnak gyönyörűséges állapotban megtartásoknak módgyát fejtegeti.

Mind ezek gyönyörűséggel es kimondhatatlan haszonnal rakvák: sok kivált-
képpen való dolgokkal most először megöregbítetttek es világosítottak

Deakul Mizald Antal Monluciai Orvos Doctor

által.

Magyarrá penig fordítottak es sok helyeken továbbra is értelmesebben
magyaráztattak Nadányi János által.

Colosvarat.

Nyomattatott Veres Egyházi Szentyel Mihály által

1669 Eszlend.

A czimben jelzett könyvből valójában csak három részt közöl, azután következik a 195—223. oldalakon:

»A kerti élő faknak oltásokrol való munka Mizald Antal Monluciai Orvos Doctor szorgalmatosságával a Görög és Deak authorokbul szedegettetett.« Ezek tehát idézetek Florentinus Didymus, Diophanes, Virgilius, Julius Columella, Plinius, Palladius, Crescentius és Jovianus Pontanus ide vonatkozó munkáiból prózaban és versben.

Könyvünk 224—227. oldala ugyancsak Mizaldnak élő faknak minden részükről írott munkája, avagy miképen kelyen az élő fa ágait reszre osztani. Az hol egyszersmind ir azoknak tisztelkrul taplálatásokrol, s nedvességekrül.

A 227—230. oldal is Mizald könyve »Az embernek megméréskléséről és részeinek egy-máshoz való hasonlításáról«, vagyis a test méreteiről es aranyairól Pomponius Graecusból csaknem szorul szóra.

Innen a 248-adik oldalig terjedő rész Caristiai Dioeles Hipocrates után mind hírére s üdejére nézve második Orvos Doctornak igen szép levele Antigonus Királyhoz Görögbül Deakra fordittatott: a betegségek előljáró okairul es azoknak hamarággal kerti eszközök által való meggyógyításarul.

Itt a fordító kifogy a kéziratból s betoldásul a nyomdász kérésere közli Langius János véleményet arról, hogy:

»Hasznos e a sajt?»

A 251—262. oldalakon ezzel folytatja: A Sena minden füvek között kegyelmesebb és engedelmesebb palantáru való munkája Mizald Antal Monluciai Orvos Doctornak.

Végül a könyv második fele, 262—525. oldal: »*Alexikepus Avagy Orvos kert*: Sokféle dolgoknak és titkos orvosságoknak hozzá adásával megtöbbittetett Mizald Antal monluciai Orvos Doctor által.

Ilyen volt a természettudomány a klasszikus szellem bekői közt.

SZABADY ZOLTÁN.

Növényhatározó vagyis vezér a viragzó növények neveinek könnyű és biztos kikereséséhez. Kezdők számára. Irta Dr. Cserey Adolf főgimnaziumi tanár. Negyedik kiadás. Selmeczbánya, Joerges A. özv. és Fia kiadása. 1907. Ára 6.40 kor. Kis 8°. CH + 881 oldal.

Inmár negyedik kiadásban jelenik meg Cserey közismert Növényhatározója, mely legjobban bizonyítja az ilyen irányú művekben mutatkozó nagy szükségletet, de egyszersmind növénytani irodalmunknak ebben a tekintetben való nagy szegénységét is. Az előző kiadások nagyszámú fogyatekosságai után határozott haladást mutat ez a munka, melyben jelentős része van Jávoroka Sándor muzeumi segédörnek, a ki az előszó szerint vállalkozott arra, hogy a hibás jellemzéseket lehetőleg helyesbitse s a hiányzó adatokat összegyűjtse.

Mindamellert reá kell mutatnunk a munkának több hiányára, mir abból a szempontból is, mivel hazánk összes növényeinek leírását egyetemle-

sen felőlelő Flora-munka híján, annak helyét van hivatva egyelőre pótolni. Éppen ezért kell sajnálnunk számos ritka és érdekes magyar növény elmaradását, de remélhetőleg, ha a következő kiadás hasonló haladást fog mutatni, úgy ezen is igyekeznek majd a szerzők segíteni. Még feltűnőbb talán az a mostoha bánásmód, melyben a szerzők a Quarnerói flórajárás-t részestítették, melynek a mellett, hogy több nem éppen gyakori tagját benn találjuk a munkában, addig úgyszólván a legközönségesebb növényei, mint pl. *Helichrysum italicum* (Roth) Guss., *Centaurea alba* L., *C. rupestris* L. stb., hiányoznak. Sokkal helyesebb lett volna, ha az ötletszerűen felvett s a Növényhatározóba nem való, nagyszámú kerti dísznövény helyett, inkább a hazai flóranak ez az érdekes területe kapta volna meg az őt megillető helyet.

A határozókulesok általában jól használhatók, de kifogásolnunk kell több helyütt az éles megkülönböztetés rovására menő terjengősséget, szintúgy nemely következetlenséget is. Nagy karara vannak a munkának a gyakori sajtóhibák is, melyek pedig mindennemű irodalmi termék között épen a határozó könyveknek legnagyobb ellensegei. Nincsen sok gyakorlati haszna a munka elején közzétett természetes családok határozó kulesának Linné rendszere alapján; sokkal helyesebb ily módon a nemeket meghatározni.

A felsorolt fogyatkozások mellett is, melyek a legközelebbi kiadásban csekély faradtsággal kiküszöbölhetők, mindaddig, míg irodalmunk különbet produkálni nem fog, határozottan megfelel a szerzők által kitűzött célnek: a kezdők oktatásának, s mint ilyen bizonyára hasznos szolgálatot fog teljesíteni úgy a középiskolai, mint az egyetemi oktatás kezdő fokán.

LÉNGYEL GÉZA.

Schedae ad Kryptogamas exsiccatas editae a Museo Palatino Vindobonensi. Auctore Dre. A. Zahlbuckner. Centuria XIV. (Separat-Abdruck aus dem XXI. Bande der Annalen des k. k. Naturhistorischen Hofmuseums.)

A gyűjteménynek a Schedae-vel egyidejűleg megjelent XIV. centuriaja a következő adatokat tartalmazza Magyarország viragtalan növényeinek ismeretéhez:

Fungi: 1202. *Uromyces Ononidis* Pass. (prope Pozsony, leg. Bäumlér). 1304. *Puccinia Agopodii* Mart. (Budapest, leg. Schilberszky). 1305. *Puccinia Magunsiana* Körnicke (Pozsony, leg. Bäumlér). 1316. *Melogramma vagans* De Not. (Pozsony, leg. Bäumlér). 1327. *Cytospora Harioti* Briard (Szent-György, com. Pozsony, leg. Bäumlér). 1334. *Dothichiza populea* Saec. et Br. (Pozsony, leg. Bäumlér). 1339. *Ozonium auricomum* Link (Budapest, leg. Tomék). 2056. *Helotium citrinum* Fr. (in monte Makovicza ad Nagy-Gajdos, com. Ung. leg. A. Magoesy-Dietz et Z. Szabó). *Lichenes*: 1355. *Arthropyrenia platypyrœnia* A. Zahlb. (in valle Skurinja prope Fiume, leg. Schuler). 1356. *Arthropyrenia tichotheoides* Arn. (Piasse St.-Nicolo, prope Fiume, leg. Schuler). 1248 b. *Parmelia proliva* var. *Pokorny* (Körb.) A. Zahlb. (Monor, leg. Tomék). Musci: 1390. *Hypnum fluitans* L. (Magas-Tatra: Trianglesee, leg. Filarszky).

LÉNGYEL GÉZA.

A *Pulmonaria officinalis* szövettanáról és kémijáról. Irta: Glücksthal Zoltán. (Gyógyszerési Hetilap, 46 évf., 32--37. szám, Budapest 1907.)

A *Pulmonaria officinalis*-nak, mint népies gyógynövénynek szövettanával és kémijával foglalkozik ez a dolgozat, melynek csupán növénytani részét óhajtjuk e helyen megvilágítani.

Részletesebb ismertetésbe már a növénytani rész aránylag kis terjedelme folytán sem bocsátkozhatunk, meg kevesbé abból az okból, mivel a dolgozat átolvasásából kitűnik, hogy szerzője a mindennemű tudományos dolgozánál megkövetelt szakbeli előképzettséggel sem rendelkezik. Hibáit nem sorolhatjuk fel mind, mert az egész munka újból való lenyomatására nem rendelkezünk elég térrel, de kiemelhetjük azt, hogy úgy a szövettani, mint a morphologiai rész, a tények s a műkifejezések ismeretének hiánya folytán a lehető legkezeletesebb. A cím is többet mond a tartalomnál, a mennyiben »A *Pulmonaria officinalis* szövettanáról«-ról szól, holott a szövegben csupán a levelanatómiáról találunk hiányos adatokat.

Valóban csodálkozunk kellene azon, hogy a magyar gyógyszerészet tudományos közlönyében ilyen minőségű munkák jelennek meg, ha nem gondolnánk arra a Növ. Közl. ezidei évfolyamának 69. oldalán ismertetett *Aristolochia*-dolgozatra, mely ugyanott látott napvilágot.

LENGYEL GÉZA.

NÖVÉNYTANI REPERTORIUM.*

(Rovatvezető: KUMMERLE J. BÉLA.)

a) Hazai irodalom.

Augustin Béla dr.: Historisch-kritische und anatomisch-entwicklungsgeschichtliche Untersuchungen über den Paprika. Nemetbogsan, 1907. Buchdruckerei Adolf Rosner. Seite 86, Tafel X., 8°.

Bácsa János: Emlékbeszéd Dioszegi Sámuelről. — Növénytani Közlemények. VI. köt. 1907., 77—90. old.

Barna Balázs: Újabb adatok az anyarozs ismeretéhez. (Claviceps purpurea Tul.) Doktori értekezés. 18 abraval. Kolozsvár, 1905. Apta K. Albert könyvnyomdája. 25 old., 8°.

Borbás Vineze dr.: Die Pflanzengeographischen Verhältnisse der Balatonseegegend. Deutsche Bearbeitung von Dr. J. Bernatsky. Mit 3 lithographierten Tafeln und 23 Textfiguren. Budapest, 1907. Druck der k. und k. Hofbuchdruckerei Victor Hornyanszky. Seite 155, 4°. — Separatabdruck aus dem Werke »Resultate der wissenschaftl. Erforschung des Balatonsees« II. Band, 2. Teil.

Bubák Fr.: Adatok Magyarország gombaflorájához. Ein Beitrag zur Pilzflora von Ungarn. — Növénytani Közlemények. VI. köt. 1907., 101—103. és (19)—(56) old.

* E rovat alatt rendszeresen fogjuk közölni a nyomtatásban megjelent hazai eredetű vagy hazai vonatkozású új szakirodalmat, kiterjeszkedvén a növénytanak minden egyes ágára. Kérjük e végből a szerzőket, hogy megjelent közleményeiket a szerkesztőségnek beküldeni, vagy pedig a megjelent közlemények forrasáról értesíteni sziveskedjenek.

(Szerk.)